

Podgorica, 2. marta 2023. godine

ZAJEDNIČKA DEKLARACIJA

Zajednički konsultativni odbor civilnog društva EU-a i Crne Gore jedno je od tijela osnovanih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Crne Gore. Njime se organizacijama civilnog društva s obje strane omogućuje praćenje napretka Crne Gore prema pristupanju Evropskoj uniji i donošenje preporuka upućenih crnogorskoj vladi i institucijama EU-a.

ZKO se sastoji od 12 članova, po šest sa svake strane, koji predstavljaju EGSO i crnogorsko civilno društvo. Njime tokom tekućeg mandata (2020. – 2023.) kopredsjedavajuju **Andrej Zorko**, član EGSO-a i izvršni sekretar Upravnog odbora Slovenačkog udruženja slobodnih sindikata i **Pavle D. Radovanović**, potpredsjednik Privredne komore Crne Gore.

Sastanak je održan u Podgorici. ZKO je raspravljao o trenutnom stanju odnosa EU-a i Crne Gore i pregovora o pristupanju s EU-om, posebno klastera 1: Osnove procesa pristupanja, s posebnim naglaskom na pravosuđe i temeljna prava, pravdu, slobodu i bezbjednost te funkcionisanje demokratskih institucija, te stanje civilnog društva u Crnoj Gori.

1. Trenutno stanje odnosa EU-a i Crne Gore i procesa pristupanja

- 1.1 ZKO izražava žaljenje zbog toga što velika većina preporuka iz Zajedničke deklaracije donesene na posljednjem sastanku ZKO-a održanom u aprilu 2022. u Briselu i dalje nije odgovorena te što je napredak Crne Gore u pregovorima o pristupanju EU-u tijekom protekle godine bio vrlo ograničen. ZKO pozdravlja zaključke izvješća Europske komisije o Crnoj Gori za 2022. kojima se potvrđuje¹ ta procjena. Žale zbog činjenice da taj kontinuirani nedostatak napretka prijeti udaljavanjem Crne Gore od najnaprednije zemlje kandidatkinje za članstvo u EU-u.
- 1.2 ZKO ponovno poziva sve parlamentarne stranke i sve političke aktere u Crnoj Gori da prevladaju postojanu polariziranu klimu i uključe se u dijalog kako bi izašli iz trenutnog političkog zastoja. Podsjeća ih da građani od njih očekuju da sarađuju i prevladaju svoje razlike kako bi Crna Gora

¹ Evropska politika susjedstva i pregovori o proširenju (GU NEAR): [Izvišće o Crnoj Gori za 2022.](#), objavljeno 12. oktobra 2022.

mogla preduzeti i sprovesti ključne reforme i zaslužiti svoje mjesto u EU-u. Članovi ZKO-a naglašavaju da svi politički akteri moraju podupirati stabilnost i funkcionalnost demokratskih institucija i pravilno funkcionisanje vladavine prava kako bi Crna Gora ostvarila napredak na putu prema pristupanju EU-u. Nužno je da donosioci odluka na svim nivoima vlasti zauzmu ozbiljan i odgovoran pristup i pokažu odgovornost prema građanima. Institucije EU-a i crnogorske vlasti trebale bi nastaviti otvorenu i jasnu komunikaciju sa građanima Crne Gore o procesu pristupanja EU-u.

- 1.3 Članovi ZKO-a zadovoljni su što je, uprkos političkoj nestabilnosti u zemlji, podrška crnogorskih građana članstvu zemlje u EU-u i dalje vrlo visoka (75 % za, a ako bi se sazvaio referendum o članstvu Crne Gore, 85 % građana glasalo bi „da”²). ZKO želi istaknuti da bi svaka politička stranka ili akter koji je u položaju za vršenje vlasti trebao imati na umu tu nadmoćnu podršku pri stvaranju unutrašnjih i vanjskih politika.
- 1.4 ZKO pozdravlja činjenicu da se ta zemlja, kao zemlja kandidatkinja za članstvo u EU-u, i dalje u potpunosti usklađuje sa zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU-a (ZVSP), među ostalim u pogledu sankcija EU-a protiv Rusije zbog ruske invazije na Ukrajinu. ZKO potiče Crnu Goru da preduzme potrebne korake kako bi u potpunosti sprovela mjere ograničavanja koje je već donijela te da se u budućnosti nastavi usklađivati sa ZVSP-om EU-a. Takođe, pohvaljuje Crnu Goru i njezine građane što su na njezinu teritoriju ugostili znatan broj ukrajinskih državljana koji su pobjegli iz rata, odnosno više od 1 % njezina stanovništva³.
- 1.5 Članovi ZKO-a napominju da se ekonomija Crne Gore stabilno oporavlja nakon što je teško pogođeno pandemijom COVID-19, s rastom BDP-a u 2022. od 7,7 %, uglavnom⁴ zahvaljujući povećanoj potrošnji domaćinstva i rastu turizma, koji su se vratili gotovo na nivoe prije pandemije. Međutim, izražavaju ozbiljnu zabrinutost zbog najviše inflacije u Crnoj Gori u posljednjih 20 godina, u prosjeku od 13 % u 2022. (godišnja stopa od 17,2 % u decembru 2022.), uzrokovana uglavnom globalnim rastom cijena energenata. Ponovno su ukazali na trajno visoki nivo nezaposlenosti (Istraživanje o radnoj snazi iznosi 15 %,.) dok je zabilježena stopa nezaposlenosti u januaru 2023. iznosila 19,3 %, i znatan porast fiskalnih neravnoteža u Crnoj Gori u 2022. (budžetski deficit od 5 % BDP-a, otplata duga 5 % BDP-a i javni dug od 76,15 % BDP-a). Složili su se s procjenom Svjetske banke da „složenost i krhkost političkog okruženja pojačavaju već visoke nesigurnosti, spor proces reformi i preusmjeravaju fokus s predstojećih ekonomskih izazova”⁵.
- 1.6 ZKO je ponovio svoj poziv Evropskoj komisiji i Savjetu EU-a da nastave s proširenjem mjera i mehanizama kao odgovor na posljedice ruske agresije u Ukrajini na države članice EU-a, da uključe Crnu Goru i druge kandidatkinje za članstvo u EU-u, kao i da pruže odgovarajuću finansijsku pomoć Crnoj Gori kako bi se suočila s izvanrednim ekonomskim i socijalnim izazovima s kojima se suočava.

² [Koju je u decembru 2022. sproveo Centar za demokraciju i ljudska prava \(CEDEM\), crnogorska nevladina organizacija.](#)

³ [Dana 20. februara](#) 2023. u Crnoj Gori zabilježeno je 33 954 izbjeglica iz Ukrajine, od kojih je 8 047 registrovano za privremenu zaštitu

⁴ Program ekonomskih reformi za period 2023. – 2025., 31. januar 2023.

⁵ [Dokument Svjetske banke](#), Redovni ekonomski izvještaj za zapadni Balkan, jesen 2022.

- 1.7 ZKO potvrđuje ključnu ulogu Berlinskog procesa kao pokretača regionalne saradnje i ubrzanja procesa integracije u EU. U njegovom važnom inkluzivnom formatu, sve zemlje Zapadnog Balkana smatraju se jednakima, što služi kao katalizator za ekonomsku integraciju, ulaganja i projekte povezivosti usmjerene na podsticanje pomirenja, sigurnosti, rasta, zapošljavanja i blagostanja. ZKO poziva Vladu Crne Gore da u potpunosti učestvuje u svim područjima Berlinskog procesa, uključujući Zeleni program za zapadni Balkan i projekte u području saobraćaja, energetike, podrške privatnom sektoru, životne sredine i klime.
- 1.8 ZKO pozdravlja potpisivanje tri sporazuma o mobilnosti u okviru akcionog plana za zajedničko regionalno tržište – o slobodi kretanja sa ličnim kartama, o priznavanju kvalifikacija visokog obrazovanja i priznavanju stručnih kvalifikacija za doktore, stomatologe i arhitekte – na Samitu Berlinskog procesa održanom 3. novembra 2022. ZKO poziva Skupštinu Crne Gore da brzo usvoji predložene zakone o ratifikaciji tih sporazuma.
- 1.9 ZKO zahtijeva da crnogorske vlasti preduzmu sve potrebne korake kako bi ispunile privremena mjerila za poglavlja 23. i 24., kojima se određuje ukupni tempo pregovora, te kako bi postigle napredak u privremenom zatvaranju svih ostalih poglavlja ili klastera.
2. **Klaster 1: Osnove procesa pristupanja, s posebnim naglaskom na pravosuđe i temeljna prava, pravdu, slobodu i bezbjednost te funkcionisanje demokratskih institucija**
- 2.1 ZKO ponavlja svoju podršku centralnoj ulozi klastera o temeljnim pitanjima, čiji⁶ napredak utiče na sve ostale kriterijume i definira dinamiku pregovora o pristupanju EU-u. Međutim, jasno je da će se novom metodologijom pristupanja teško postići njezin puni učinak bez nedvosmislene političke odlučnosti i dobre volje glavnih političkih aktera u Crnoj Gori i državama članicama EU-a.
- 2.2 Članovi ZKO-a naglašavaju da aktualna izborna reforma, kao i reforme pravosuđa, policije i tužilaštva te obavještajnih službi kojima se zemlji želi omogućiti efikasno suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala, moraju biti u skladu sa obavezama preuzetima u okviru pregovora o pristupanju EU-u i preporukama međunarodnih organizacija kao što su Kancelarija OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) i Grupa država protiv korupcije (GRECO) Vijeća Evrope (GRECO)⁷ i Venecijanska komisija, kao i one koje slijede različite relevantne misije stručnog pregleda. Podstiču crnogorske vlasti da jasno pokažu svoju snažnu političku volju da ubrzaju reforme i uključe organizacije civilnog društva u taj proces.
- 2.3 ZKO pozdravlja nedavno imenovanje troje sudija Ustavnog suda. Naglašava da je potpuno funkcionalan Ustavni sud ključan za osiguravanje pristupa pravosuđu i poštovanje temeljnih prava svih građana. Članovi ZKO-a jednako tako naglašavaju važnost završetka svih preostalih imenovanja u ključnim pravosudnim institucijama, posebno položaja vrhovnog državnog tužioca, kao i potrebu za profesionalnošću i osposobljavanjem novih i postojećih sudija. Ističu da

⁶ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-10/eu_accession_process_clusters.pdf.

⁷ <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/montenegro>.

crnogorsko pravosuđe može napredovati samo ako javni interes dođe prije političkih – ako se prevladaju političke razlike, ako se politički dijalog uspostavi i ojača, a stručnjaci se imenuju na ključne položaje.

- 2.4 ZKO očekuje da će se predstojeći predsjednički izbori 19. marta održati na uredan način i da će se izborna kampanja sprovesti u demokratskom i tolerantnom ambijentu, bez zastrašivanja, straha od odmazde i pritiska na birače, uključujući zaposlene u javnom sektoru. Članovi ZKO-a ističu da izbori sami po sebi ne rješavaju problem ako se njihovi rezultati i dalje smatraju ključnima za imenovanja, a ne za zastupanje interesa društva i stavljanje institucija u službu građana.
- 2.5 ZKO još jednom ističe da politika ne bi trebala imati prednost pred vladavinom prava te da sva imenovanja u javnoj upravi moraju biti depolitizirana, transparentna, sprovedena u skladu sa dobro utvrđenim kriterijima i podložna javnom nadmetanju. Potrebno je zaustaviti kontinuiranu praksu bliske povezanosti političkih stranaka i administracije, što dovodi do nepotizma i klijentelizma, te gubitka iskusnog osoblja u pitanjima koja se odnose na proces pristupanja EU-u.
- 2.6 ZKO je svjestan važnosti stuba „funkcionisanja demokratskih institucija” klastera „Temeljni elementi”, kao jedne od glavnih novina revidirane metodologije za 2020. Poziva Skupštinu i Vladu Crne Gore da zajednički izrade plan za funkcionisanje demokratskih institucija, u skladu s Akcionim planom za evropsku demokratiju kojim se osnažuju građani i civilno društvo⁸.
- 2.7 Članovi ZKO-a zadovoljni su što je prema Svjetskom indeksu slobode medija Reportera bez granica (RSF) za 2022⁹ Crna Gora skočila za 41 mjesto od 2021. te je sada na 63. mjestu od 180 zemalja obuhvaćenih istraživanjem o slobodi medija. Pozdravljaju dalje jačanje okvira za zaštitu novinara i drugih medijskih radnika te određena otkrića u istragama napada na novinare, iako su neki od najistaknutijih starih slučajeva još uvijek neriješeni. Podstiču Javni servis RTCG na sprovođenje pluralističke uređivačke politike i viših standarda nezavisnosti i profesionalnosti. Ponovno podstiče crnogorske vlasti da dovrše reviziju pravnog i političkog okvira u području medija, uključujući donošenje nacrtu zakona i strategije za medije.
- 2.8 ZKO pozdravlja napore crnogorskih vlasti u razvoju kapaciteta za sajber bezbjednost i borbi protiv dezinformacija i uplitanja trećih zemalja u nacionalne medije, u bliskoj saradnji s partnerima iz EU-a. Izražava veliku zabrinutost zbog sajber napada koji je teško pogodio digitalnu infrastrukturu crnogorske javne uprave u drugoj polovini 2022. godine, djelimično paralizirajući njezin rad, te izražava nadu da će takav napad biti uspješno spriječen u budućnosti. U tom kontekstu traži brzo sprovođenje strategije sajber bezbjednosti Crne Gore za period 2022. – 2026.
- 2.9 ZKO poziva crnogorske vlasti da ubrzaju izradu novog zakonodavstva, strategija i politika o ljudskim pravima, uključujući novi zakon o zabrani diskriminacije, koji bi zadovoljio evropske standarde borbe protiv diskriminacije i osigurao kvalitetnu zaštitu od diskriminacije svih građana,

⁸ [Komunikacija o akcionog plana za evropsku demokraciju, COM\(2020\) 790 final.](#)

⁹ [https://rsf.org/en/index?year=2022.](https://rsf.org/en/index?year=2022)

kao i da poboljšaju sprovođenje i praćenje postojećih. Pohvalilo je rad Ombudsmana i podstakao crnogorske vlasti da nastave pratiti njegove preporuke.

- 2.10 ZKO pozdravlja činjenicu da je „državljanstvo Crne Gore ulaganjem” za državljane trećih zemalja završilo početkom 2023. s obzirom na to da je riječ o potencijalnom izvoru korupcije, utaje poreza i pranja novca te traži od crnogorskih vlasti da prate proces njegovog postupnog ukidanja. ZKO poziva crnogorske vlasti da osiguraju dalje usklađivanje vizne politike te zemlje s EU-ovim popisom trećih zemalja kojima je potrebna viza, posebno onih koje predstavljaju rizik od nezakonitih migracija ili sigurnosni rizik za EU, te smatra da bi trebalo izbjegavati svako dalje odstupanje od tog popisa. Pohvaljuje saradnju Crne Gore s Agencijom za evropsku graničnu i obalsku stražu (Frontex) u području upravljanja granicama.
- 2.11 Članovi ZKO-a čestitaju crnogorskim vlastima na početnom napretku u istragama i krivičnom procesima u slučajevima korupcije na visokom nivou, kao i u borbi protiv organizovanog kriminala i zapljeni rekordnih količina droge, iako je stanje u zemlji u tim područjima i dalje ozbiljno. Podstiču crnogorske vlasti da nastave dobru saradnju s Europolom i Eurojustom u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma te da usvoje i sprovedu odgovarajući pravni pristup finansijskim istragama i oduzimanju imovine za krivična djela korupcije na visokom nivou i organizovanog kriminala (kao što su krijumčarenje droge i cigareta te pranje novca).

3. Pregled stanja civilnog društva u Crnoj Gori

- 3.1 Članovi ZKO-a smatraju da se stepen saradnje vlade s organizacijama civilnog društva može smatrati jednim od pokazatelja nivoa demokratskog dostignuća društva. Smatraju da organizacije civilnog društva treba smatrati strateškim partnerima u razvoju reformi i sprovođenju javnih politika. U tom kontekstu pozdravljaju donošenje *Strategije za saradnju tijela državne uprave i nevladinih organizacija u julu 2022. za period 2022. – 2026. te pozivaju Savjet za saradnju između vladinih institucija i nevladinih organizacija da konačno imenuje svoje članove i nastavi rad prekinut u oktobru 2021. ZKO smatra da bi se ovaj Savjet, kao i Socijalno vijeće, trebali sastajati na redovnoj osnovi i strukturnoj osnovi te biti funkcionalniji i vidljiviji.*
- 3.2 Članovi ZKO-a pozivaju Evropsku komisiju da pruži još veću finansijsku podršku organizacijama civilnog društva u Crnoj Gori kako bi ih osnažili da budu nezavisni, djelotvorni i profesionalni akteri u društvu te kako bi na najbolji način predstavljali interese građana, učestvovali u reformama, doprinijeli evropeizaciji društva i ubrzali proces pristupanja Crne Gore. ZKO ponovno poziva crnogorsku vladu da zadrži budžetska bespovratna sredstva za organizacije civilnog društva kao zasebne budžetske linije te da osigura pristup sufinansiranju ne samo nevladinim organizacijama, već i socijalnim partnerima i drugim vrstama organizacija civilnog društva.
- 3.3 ZKO naglašava da je potreban istinski napor civilnog društva i vlade kako bi se osiguralo smisleno uključivanje organizacija civilnog društva i socijalnih partnera u postupke donošenja odluka, kao i saradnja između organizacija civilnog društva i samih socijalnih partnera te njihovo jedinstvo u pogledu ključnih pitanja za građane i društvo. Još jednom snažno naglašava važnost učinkovitog uključivanja organizacija civilnog društva u sve aspekte oblikovanja politika i pregovora o pristupanju EU-u te ističe ulogu organizacija civilnog društva u poboljšanju cjelokupnog

stabilizaciju i pridruživanje, Evropskoj službi za vanjsko djelovanje (ESVD), Evropskoj komisiji i Vladi Crne Gore.

Zajednička deklaracija usvojena je konsenzusom.

Sljedeći sastanak ZKO-a održat će se u drugoj polovini 2023. u Briselu. Procjena stanja civilnog društva nalazi se na dnevnom redu svakog sastanka ZKO-a.

—